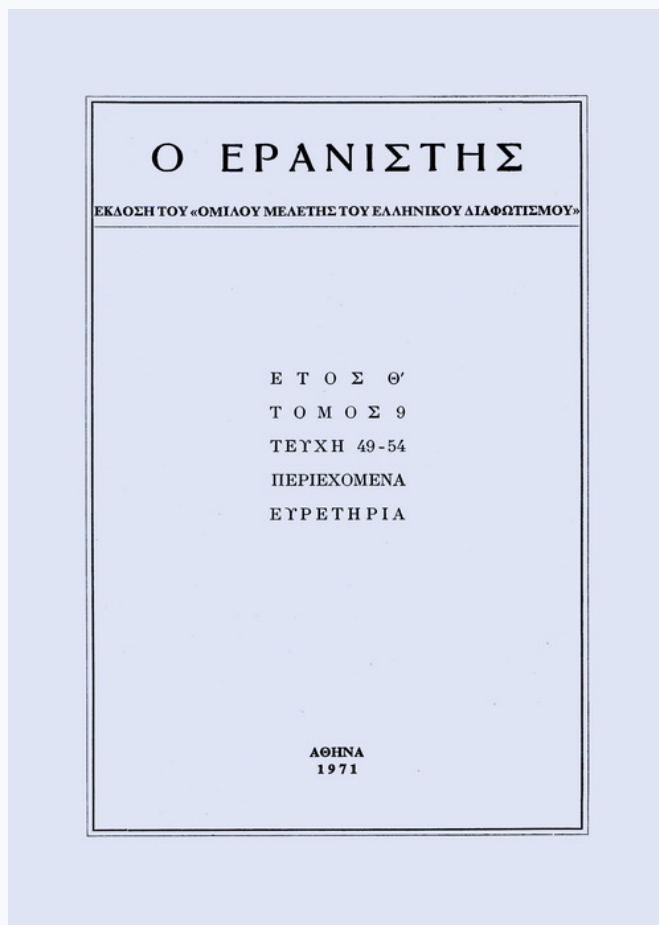

The Gleaner

Vol 9 (1971)

Μνήμη του '21

Λουκία Δρούλια

doi: [10.12681/er.10464](https://doi.org/10.12681/er.10464)

Copyright © 2016, Λουκία Δρούλια

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Δρούλια Λ. (2016). Μνήμη του '21. *The Gleaner*, 9, 274–281. <https://doi.org/10.12681/er.10464>

ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ '21

Ἄν ὁ ἑορτασμός μιᾶς ἐπετείου γίνεται ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐξαρθῆ καὶ πάλι τὸ συγκεκριμένο ἱστορικὸ γεγονός ὕστερα ἀπὸ τὴν πάροδο ἰκανοῦ χρόνου, δίδεται ταυτόχρονα καὶ ἡ εὐκαιρία στοὺς πνευματικοὺς φορεῖς τοῦ τόπου, τὰ ἰδρύματα ἢ τοὺς ἐκπροσώπους τους, νὰ παρουσιάσουν ὁ καθένας ἀπὸ τὴ δική του σκοπιὰ τὶς ποικίλες ὄψεις τῆς ἱστορικῆς στιγμῆς ποὺ ξαναφέρει στὴ μνήμη ἢ ἐπέτειος.

Ἔτσι τώρα στὸ τέλος τοῦ ἑορταστικοῦ ἔτους 1971 ἀξίζει νὰ κά-
νουμε μιὰν ἀναδρομὴ στὶς ἀξιόλογες ἐκδηλώσεις συμμετοχῆς πολλῶν
ιδρυμάτων τῆς πρωτεύουσας στὴν ἐπέτειο αὐτή. Δὲν εἶναι βέβαια δυ-
νατὸ ν' ἀπαριθμήσουμε ἐδῶ τὸ πλῆθος τῶν ἐκδόσεων, διαλέξεων ἢ ἄλλων
ἐκδηλώσεων ποὺ ὀφείλονται καὶ στὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία· πάντως
μιὰ βιβλιογραφικὴ καταγραφή τῶν σχετικῶν ἐκδόσεων θὰ συμπλήρωνε
ικανοποιητικὰ τὴν εἰκόνα τῆς ὅλης κινήσεως.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ καὶ συνάμα ἀξιοπρόσεκτο ὅτι, παρόλο ποὺ
φυσικὰ ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ μιλήσουμε ἀναφέρονταν
στὸ ἴδιο γεγονός, δὲν ἐμφανίσθηκαν ἐπικαλύψεις στὴν παρουσίαση τῶν
θεμάτων· κάθε φορέας προσπάθησε νὰ φωτίσῃ ἀπὸ ἄλλη πλευρὰ τὸ πολυ-
σύνθετο αὐτὸ φαινόμενο, τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων
ἢ προετοιμασία του, τὸ πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς,
οἱ πρωτεργάτες κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ὁ στρατός, τὸ ναυτικὸ, οἱ πρώτες
διοικητικὲς ὀργανώσεις, ἢ ἀκόμα οἱ ξένοι ἐθελοντὲς καὶ ὁ τύπος στὸ
ἐξωτερικὸ θὰ προβληθοῦν εἴτε μὲ ἀπεικονίσεις, εἴτε μὲ ἔγγραφα καὶ
ἔντυπα ποικίλα, εἴτε ἀκόμα μὲ ἀντικείμενα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ.

Ἐκθέσεις, διαλέξεις καὶ ἐπιμελημένες συναφεῖς ἐκδόσεις, καὶ πα-
ράλληλα βέβαια οἱ κατάλογοι τῶν ἐκθεμάτων «αὐτὰ ποὺ μένουν», ξε-
περνώντας τὴν διάρκειά τῆς ἀτομικῆς μνήμης», ὅπως σημειώνει σύγχρο-
νος λόγιος, εἶναι ὁ ἀπολογισμὸς τῆς ἑορταστικῆς αὐτῆς χρονιάς.

Ὡστόσο ἂν τὰ ἀθηναϊκὰ μουσεῖα, τὰ σχετικὰ μὲ τὸν νεώτερο ἑλ-
ληνισμό, ἔχουν τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, ὅτι διασώζον τεκμήρια ὄλων
τῶν ἐκφάνσεων τοῦ νεοελληνικοῦ βίου καὶ συνεπῶς εἶναι σὲ θέση νὰ
συνθέσουν τὶς ἐκθέσεις τους ἀντλώντας ἀπὸ τὰ πλούσια ἀποθέματά
τους —πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν μποροῦν νὰ περιληφθοῦν πάντα στὶς
μόνιμες προθῆκες—, οἱ ἐκθέσεις ὅσες ὠργάνωσαν ἄλλοι φορεῖς, ὅπως
π. χ. τὰ ξένα ἰνστιτούτα, προσέφεραν δύο πρόσθετα στοιχεῖα. Ἀπὸ

τήν μιὰ μεριά ὕλικό προερχόμενο ἀπὸ βιβλιοθήκες καὶ μουσεῖα τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἄγνωστο ἴσως στὸν Ἕλληνα ἐπισκέπτη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, κάτι ἐξίσου σημαντικό: ἀντικείμενα δανεισμένα ὄχι μόνον ἀπὸ τὶς παρακαταθήκες τῶν ἐντοπίων ἰδρυμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἰδιωτικὲς συλλογές ἢ ἀκόμα μεμονωμένα ἀντικείμενα ἰδιωτῶν, δυσπρόσιτα καὶ συχνὰ ἄγνωστα καὶ αὐτὰ στὸν ἐνδιαφερόμενο θεατή.

Οἱ ἐκδηλώσεις, λοιπόν, αὐτὲς μποροῦν νὰ χωρισθοῦν σὲ δύο ομάδες. Στὴν μιὰ ὑπάγονται ὅσες ὀργανώθηκαν ἀπὸ ἑλληνικὰ πνευματικὰ ἰδρύματα μὲ σκοπὸ τὴν προβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στὸν ἀποφασιστικὸ ἀγώνα γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του καὶ τὴν ἐπανένταξή του στὸ χῶρο τῆς «πολιτισμένης Εὐρώπης», καθὼς καὶ τῶν συνθηκῶν πὸν συνετέλεσαν σ' αὐτή του τὴν ἀπόφαση. Στὴν ἄλλη, ἐντάσσονται ὅσες προγραμματίσθησαν ἀπὸ τοὺς ξένους φορεῖς μὲ στόχο νὰ ἐξαρθῇ ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐκπροσώπων ἄλλων λαῶν στὸν ἀγὼνα τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, εἴτε μὲ τὴν προσωπικὴ τους παρουσίαν στὸν ἐπαναστατημένο χῶρο εἴτε μὲ τὴν συμπαραστάσή τους μέσα ἀπὸ τὶς φιλελληνικὲς ἐπιτροπὲς τῆς Δυτ. Εὐρώπης καὶ τῆς Β. Ἀμερικῆς.

Στὶς ἐορταστικὲς ἐκδηλώσεις τῆς πρώτης ομάδας ἀναφέρεται ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μὲ τὴν ἑκτακτο πανηγυρικὴ συνεδρία τῆς 24ης Φεβρουαρίου 1971, ὅπου μίλησε ὁ ἀκαδημαϊκὸς Δ. Α. Ζακωθηνὸς μὲ θέμα «Ἡ Ἐπανάστασις τῶν Παραδονναβίων ἡγεμονιῶν καὶ ἡ ἔναρξις τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας». Παράλληλα ἀθλοθετήσαν σχετικὰ βραβεῖα. Ἀνάλογη ἦταν καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐξάλλου, ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος «Παρνασσός» ἐτίμησε τὴν ἐπέτειο μὲ σειρά διαλέξεων καὶ ἄρθρων πὸν δημοσιεύθηκαν στὸν ΙΓ' τόμο τοῦ περιοδικοῦ του.

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, παράλληλα μὲ τὴν διαμόρφωση χώρου μουσεῖου μὲ τὴν ὀνομασίαν «Αἶθουσα Παλαιότητων καὶ Ἐθνικῶν Κειμηλίων», ὅπου τοποθετήθηκαν σὲ εἰδικὲς προθήκες τὰ πρωτότυπα ὄλων τῶν ἑλληνικῶν συνταγμάτων, καὶ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ σχετικοῦ Λευκώματος μὲ φωτογραφίες ἀπὸ τὰ ἀποκείμενα ἐκεῖ ἔγγραφα καὶ ἄλλα ἔθνικα κειμήλια, ἀποφάσισε νὰ ἐκδώσῃ μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ἀξιόλογο ἀρχεῖακὸ ὕλικό της. Ἔτσι στὴ σειρά τῶν τόμων μὲ γενικὸ τίτλο «Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας» θὰ περιληφθοῦν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπανέκδοσιν τῶν δύο ἤδη δημοσιευθέντων τὸν περασμένο αἰῶνα τόμων, μὲ προσθήκην εὔρεθρίου τους, ὅλα τὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα τὰ ἀναφερόμενα στὴ διοικητικὴ ὀργάνωσιν στὰ χρόνια 1821-1832: Πρακτικά, Ψηφίσματα, οἱ Πράξεις τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων, τῶν Βουλῶν καὶ τῶν

τοπικῶν Γερουσιῶν καθὼς καὶ ἄλλα δημόσια ἔγγραφα καὶ χαρακτηριστικὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς. Ἦδη κυκλοφόρησε ὁ ἀρ. 1 τῆς σειρᾶς (δηλ. ἐπανέκδοση τοῦ τόμ. Α', 1857) καὶ ὁ ἀρ. 3 (δηλ. ὁ πρῶτος νέος τόμος, μὲ τὰ ἔγγραφα τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων).

Στὰ πλαίσια τοῦ ἴδιου ἐορτασμοῦ τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους κυκλοφόρησαν ἕνα σχετικὸ τόμο τιτλοφορημένο: «Τὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους εἰς περιλήψεις καὶ περικοπὰς».

Στὴν περιδιάβασή του στὶς ἄλλες πανηγυρικὲς ἐκδηλώσεις ὁ ἐπισκέπτης ξεκινώντας χρονικά, θὰ συναντήσει τὶς ἐκθέσεις τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τὶς ὀργανωμένες στὶς αἴθουσες τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου. Καὶ πρῶτα ἡ Ἐκθεση Προσωπογραφιῶν τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ '21 (Ἀπρίλιος 1971) συγκέντρωσε 150 περίπου πίνακες φιλοτεχνημένους κυρίως ἀπὸ γνωστούς Ἕλληνας ζωγράφους· πιστοὶ στὴν ἀπόδοση τῶν μορφῶν τῶν ἀγωνιστῶν, εἴτε γιὰ τὴν Ἑλλάδα, εἴτε ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ὅταν πλέον εἶχαν κατασιγᾶσει οἱ μάχες, οἱ πίνακες αὐτοὶ φέρουν κοντὰ στὸν σύγχρονο ἐπισκέπτη μερικὸς ἀπ' ὅσους ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸν κᾶνον γὰ ἀναλογισθῆ πόσοι ἀκόμα, ἀφανεῖς καὶ ἀγνωστοί, ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ συνέβαλαν στὸν μεγάλο ἀγῶνα.

Στοὺς ἴδιους χώρους ἀκολούθησε τὸν Μάιο 1971, ἄλλη ἐκθεση μὲ τίτλο «Κλῆρος καὶ Ἔθνος,» στὴν ὀργάνωση τῆς ὁποίας συνεργάστηκε καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος. Ἀντικείμενο τῶν ὀργανωτῶν ἦταν ἡ παρουσίαση τοῦ ἐθνικοῦ ἀλλὰ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ συγχρόνως ρόλου τοῦ κλήρου ὄχι μόνον στὴν περίοδο τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας ἀλλὰ καὶ πρὶν στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ ὕστερα ὡς τὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Πίνακες κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ συνθέσεις (ἐλαιογραφίες, λιθογραφίες κ.ἄ.) ποὺ ἀπεικονίζουν μαρτύρια ἱερωμένων — συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενα, ἀπὸ ποικίλες προελεύσεις, ἢ ἀπεικόνιση τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου τοῦ Ε' φανερῶνει τὴν ζωηρὴ ἐντύπωση ποὺ ἄφησε ἕνα παρόμοιο τραγικὸ γεγονός στὸς συγχρόνους ἀλλὰ καὶ τοὺς μεταγενεστέρους— συνδυασμένοι μὲ πολυπληθῆ ἱστορικὰ ἱερατικά σκεύη, εὐαγγέλια καὶ συγγράμματα φωτισμένων ἱεραρχῶν καθὼς καὶ ἔγγραφα ποὺ ἀποτυπώνουν ζωντανὰ τὴν κάθε ἱστορικὴ στιγμή, προσφέρουν στὸν ἐνδιαφερόμενο μιὰ πλήρη εἰκόνα γιὰ τὴν πλούσια δράση τοῦ κλήρου. Τὴν εἰκόνα αὐτὴ συμπληρώνουν δύο κατάλογοι ὀνομάτων: α') Κατάλογος κληρικῶν πεσότων ὑπὲρ πίστεως καὶ

πατρίδος και β') Πίνακας 51 κληρικῶν, μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, βασισμένος στοῦ Ἀρχεῖο τοῦ Π. Σεκέρη. Στόν πίνακα αὐτό ἄς προστεθοῦν και ἄλλα 19 ὀνόματα κληρικῶν, ὅσων μνήθηκαν στήν Φιλ. Ἑταιρεία σύμφωνα μέ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἰ. Φιλήμονα.

Παρατρέχοντας τήν σειρά τῶν διαλέξεων τῆς IEEE —ἀπό τίς ὁποῖες μερικῆς πραγματεύονται θέματα σχετικά μέ τὸ '21— θά πρέπει νά ἐξάρουμε ἰδιαίτερα τίς ἔντυπες ἐκδόσεις και ἐπανεκδόσεις πού προήλθαν ἀπό τήν πρωτοβουλία ἢ τήν ὑπόδειξη τῶν ὑπευθύνων τῆς IEEE.

Ἀντί γιά καταλόγους τῶν ἀντιστοίχων ἐκθέσεων, οἱ ὁποῖοι κυκλοφόρησαν μόνο σέ πολυγραφημένη μορφή, ἡ IEEE ἐξέδωσε δύο καλαίσθητα και ἐπιμελημένα λευκώματα, «Ἐκθεσις προσωπογραφιῶν τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21 ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἱστορικῷ Μουσεῖῳ» και «Τὸ Ναυτικό τοῦ '21», μέ πλήθος ἐγχρώμων εἰκόνων ἀπό τὰ ἐκθέματα τῶν συλλογῶν τῆς. Ἔτσι ξεπερνώντας τὰ ὅρια τοῦ ἐπικαιρικοῦ, τὰ λευκώματα αὐτά παραμένουν ὡς μάρτυρες γιά τήν πλούσια συμμετοχή τῆς Ἑταιρείας στόν πανηγυρισμό τοῦ 1971.

Ἄς προστεθῆ ἐδῶ ὅτι μέ τήν ὑπόδειξη και συνεργασία τοῦ Γεν. Γραμ. κ. Ἰ. Μελετοπούλου, ἡ ἑταιρεία Γραφικῶν Τεχνῶν Ἀσπιώτη-ΕΛΚΑ ἐξέδωσε δύο πολυτελεῖ λευκώματα, βασισμένα και αὐτά σέ ὑλικό τῆς IEEE. Τὸ ἓνα, μέ τίτλο «Εἰκονογραφία τοῦ '21», περιλαμβάνει προσωπογραφίες ἀγωνιστῶν, σχεδιασμένες ἀπό τὸν βαναρό ζωγράφο Krazeisen, στή διάρκεια τῆς παραμονῆς του στήν Ἑλλάδα στά 1827 Ἀκόμα περιέχει εἰκόνες ἀπό τὸ ζωγραφικό ἔργο τῶν Ἰ. Μακρυγιάννη - Π. Ζωγράφου και Ἀθ. Ἰατρίδη. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ δεύτερο λευκώμα, τιτλοφορημένο «1821, Δώδεκα μέτάλλια»: ἔργα τοῦ βαναροῦ χαρακτή Κ. Lange, τὰ δώδεκα αὐτά μέτάλλια, ἐμφανιζόμενα ἐδῶ σέ μεγέθυνση, ἀπεικονίζουν προτομές ἐλλήνων, κυρίως ἀγωνιστῶν, και ἄλλες ἀλληγορικῆς παραστάσεις μέ θέματα παρμένα ἀπό τήν ἐλληνική ἐπανάσταση.

Ἀναμνηστικό χρυσό μέτάλλιο μέ ἀνάλογη ἀλληγορική παράσταση τῆς Ἑλλάδας και τοὺς στίχους τοῦ Κ. Παλαμά: «δὲν χάνομαι σὰ τάρταρα/μονάχα ξαποσταίνω/σὴ ζῶ ξαναφαίνομαι/και ναοὺς ἀνασταίνω», ἔργο τοῦ καλλιτέχνη Τάσου και τοῦ χαρακτή Ἑλ. Κελαϊδῆ, ἔκοψε γιά τήν ἐπέτειο αὐτῆ ἡ IEEE.

Ὡστόσο, ἀνάμεσα στίς ποικίλες ἐκδηλώσεις τῆς Ἑταιρείας, ἰδιαίτερη μνεία θά πρέπει νά γίνη γιά τήν σκέψη ἀλλά και τήν πραγματοποίηση τῆς φωτοτυπικῆς ἀναπαραγωγῆς μιᾶς σειρᾶς σπανίων φυλλαδίων τῆς πρώτης περιόδου τοῦ ἀγῶνα. Μέ τήν εὔστοχη ἐπιλογή στήν

ανάτύπωσή τους, τὰ τριάντα αὐτὰ φυλλάδια, ἀντιπροσωπευτικά τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ κλίματος τῆς ἐποχῆς καὶ ἀκόμα ἐνδεικτικά γιὰ τὶς ὀργανωτικὲς προσπάθειες στὴ διοίκηση τῆς νέας πολιτείας, γίνονται τώρα προσιτὰ στὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινό. Ἔτσι ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης μπορεῖ εὐκολώτερα νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὶς ἐνέργειες καὶ τὶς ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῶν θεμελιωτῶν τῆς σημερινῆς μας κοινωνίας. Ταυτόχρονα ἔχει στὰ χέρια του πανομοιότυπα, μερικὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα δείγματα τῆς τυπογραφικῆς τέχνης καὶ τῶν ἐκδοτικῶν προσπαθειῶν, ὅσα ἐκτελέσθηκαν στὸν ἀπελευθερούμενο ἑλληνικὸ χῶρο.

«Ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ στὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση» τιλοφορεῖται ὁ κατάλογος ποὺ συνοδεύει τὴν ἔκθεση τοῦ Μουσείου Μπενάκη (1 Ἰουνίου-31 Δεκεμβρίου 1971). Παράλληλα μὲ τὴν μόνιμη ἔκθεση κειμηλίων καὶ ἐνθυμίων τοῦ ἀγῶνα, τὰ ἐκθέματα, ὅσα συγκεντρώθηκαν γιὰ τὴν εἰδικὴ αὐτὴ περίπτωση —καὶ αὐτὰ φυσικὰ ἀπὸ τὶς πλούσιες καὶ ἀξιόλογες συλλογὲς τοῦ Μουσείου, τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Ἀρχείου του— τοποθετήθηκαν κυρίως σὲ δέκα προθῆκες μὲ σκοπὸ «νὰ ζωντανέψουν τὸ φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο πραγματοποιήθηκε καὶ ἐπέτυχεν ἡ Ἐπανάσταση». Μιὰ σύντομη ματιὰ στοὺς ἐπίτιλους τῶν προθηκῶν φανερώνει ἀμέσως τὸ διάγραμμα ποὺ κατάρτισαν οἱ ὀργανωτὲς γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν διαχρονία ἀλλὰ καὶ συγχρονία τῶν γεγονότων. Ἐνδεικτικὰ σημειώνονται ἐδῶ οἱ τίτλοι αὐτοί: 1) Ἡ προετοιμασία — Οἱ Φιλικοί. 2) Λόγιοι καὶ ἔμποροι τῆς διασπορᾶς. 3) Ἑγερτικὲς μορφές. Πρὸς τοὺς ἀρχαίους προγόνους καὶ τὴν φωτισμένη Εὐρώπη. 4) Οἱ καπετανεοί, ἡ λαϊκὴ παράδοση καὶ ὁ Δ. Σολωμός. 5) Οἱ ναυτικοὶ καὶ τὰ σύνεργά τους. 6) Ἑλληνικὴ τέχνη. 7) Ἑλληνικὴ φορεσιά. 8) Ὁ Τύπος στὸν Ἀγῶνα. 9) Προσπάθειες γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας. 10) Κοινωνικὴ πρόνοια - Ἐκπαίδευση.

Στὰ πρῶτα βήματα τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου γενικώτερα, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα στὰ χρόνια 1821-1831 εἶναι ἀφιερωμένη ἡ ἔκθεση ποὺ ὀργανώνει ἡ Ἐνωση Συντακτῶν ΗΕΑ (20 Δεκ. - 15 Ἰαν. 1972). Μὲ τὴν ἐκδῆλωση αὐτὴ ἐγκαινιάζεται ταυτόχρονα καὶ τὸ νέο Μουσεῖο Τύπου, ὅπου ὑπάρχει σκέψη νὰ συγκεντρωθοῦν ὅσο τὸ δυνατὸ πληρέστερες σειρὲς ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνισή τους ὡς τὶς ἡμέρες μας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πρῶτες ἐκδόσεις, ἐνδιαφέρον παρέχουν καὶ τὰ δείγματα τοῦ περιοδικοῦ τύπου, ὅσα κυκλοφόρησαν καὶ κυκλοφοροῦν στοὺς ποικίλους τόπους διασπορᾶς τῶν Ἑλλήνων.

Για την πληρέστερη παρουσίαση τῶν σπανίων αὐτῶν φύλλων, φυσικὸ ἦταν νὰ συμβάλουν καὶ ἄλλοι φορεῖς, ἀφοῦ, καθὼς ἤδη ἀναφέρθηκε, τὸ Μουσεῖο Τύπου ἰδρύθηκε πρόσφατα. Ἔτσι πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐκθέματα ἀνήκουν στὶς συλλογές τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς ἢ ἰδιωτῶν ὅπως π. χ. τοῦ καθ. Ἄ. Δασκαλάκη, τοῦ κ. Λαδᾶ, κ.ἄ.

Δὲν θὰ ἀναφερθοῦμε ἐδῶ στὴν πολιτιστικὴ καὶ κοινωνικὴ σημασία τοῦ τύπου οὔτε στὴν χρησιμότητά του σὰν πολύτιμη ἱστορικῆς πηγῆς, θέματα ποὺ προβάλλονται μὲ τὴν ἐκθεση Τύπου καὶ ποὺ ἔχουν τελευταῖα ἐπισημανθῆ στο βιβλίο τοῦ Κ. Θ. Παπαλεξάνδρου, «Φρούρια Ἐλευθερίας. Ὁ Ἑλληνικὸς Τύπος πρὸ καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ '21» (ἔκδοσις τῆς Ἐνώσεως Συνακτῶν Η.Ε.Α.) καὶ κυρίως στο βιβλίο τῆς Αἰκ. Κουμαριανοῦ, «Ὁ Τύπος στὸ Ἄγωνα» (NEB, Ἀθήνα 1971, 3 τόμ.): στο τελευταῖο αὐτὸ ἔργο, ὅστερ' ἀπὸ τὴν ἐκτενῆ εἰσαγωγή, παρουσιάζονται στὸν ἀναγνώστη πλῆθος ἐνδιαφέροντα κείμενα ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες τοῦ ἀγώνα, προσφορὰ σημαντικῆ, ἀν ἀναλογισθῆ κανεῖς πὼς πολλὰ ἀπὸ τὰ σώματα, τὰ τεύχη ἢ ἀκόμα τὶς προκηρῦξεις τοῦ περιοδικοῦ τύπου σώζονται σὲ μοναδικὰ ἀντίτυπα στὶς διάφορες βιβλιοθήκες τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ (βλ. καὶ Ὁ Ἐραμιστής, τεῦχος 53, σ. 219-220).

Ἐγγραφα καὶ παλαιές ἐκδόσεις πλαισιώνουν τὴν ἐκθεση αὐτὴ ποὺ ἀποτελοῦν μαρτυρίες γιὰ θέματα καὶ γεγονότα τῆς ἐποχῆς, ὅπως ἡ ἐλευθεροτυπία, οἱ πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ τέλος ὁ φιλελληνισμὸς μὲ τὰ ποικίλα ξενόγλωσσα φιλελληνικὰ βιβλία.

Τελευταῖα, ἀναφέρομε τὸ τμήμα τοῦ πιεστηρίου ποὺ χρησιμοποιοῦσε στὸ Μεσολόγγι ὁ ἔλβετὸς ἐκδότης τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» Ἰ. Μάγερ, συγκινητικὸ ἀπομεινάρι μιᾶς ἀξιόλογης ἐκδοτικῆς προσπάθειας (ἀπὸ τὴ συλλογὴ τῆς IEEE).

Στὶς ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις τῆς δεύτερης ομάδας, ὅσες προγραμματίσθηκαν ἀπὸ ξένους φορεῖς, ἐντάσσονται κυρίως τρεῖς ἐκθέσεις: τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν στὸ ξενοδοχεῖο Χίλτον (21 Μαΐου - 15 Ἰουνίου 1971), τοῦ Βρετανικοῦ Συμβουλίου (Νοέμβριος 1971) καὶ τῆς Ἑλληνοαμερικανικῆς Ἐνώσεως (2 - 23 Δεκεμβρίου 1971).

Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν γάλλων ὀργανωτῶν ἦταν νὰ παρουσιάσουν ἓνα σύνολο ἀπὸ αὐθεντικὰ ἀντικείμενα (λιθογραφίες, βιβλία, σχέδια, ἐνδυμασίες ἢ σκευὴ τῆς καθημερινῆς ζωῆς), γιὰ νὰ ζωντανέψουν στὰ μάτια τοῦ ἐπισκέπτη τὸ κίνημα αὐτὸ ποῦ, ἀν καὶ γιὰ διαφορετικοὺς συχνὰ λόγους, υἱοθετήθηκε ἀπ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς ομάδες τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ καὶ πῆρε τὸ ὄνομα γαλλικὸς φιλελληνισμὸς. Γιὰ τὴν

ἐπίτευξη τοῦ σκοποῦ τους, τὴν ἐπιτυχημένη σύνθεση τοῦ νέου συνόλου, οἱ ὀργανωτὲς δὲν ἀπευθύνθηκαν μόνον στὰ ἀντίστοιχα ἀθηναϊκὰ ἰδρύματα (Γεννάδειος βιβλιοθήκη, Μουσεῖο Μπενάκη, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο), ἀλλ' ἀνεζήτησαν κατάλληλο ὕλικὸ καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές. Ἔτσι δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ συνεκτεθοῦν ἀντικείμενα ἀπὸ τὴν συλλογὴ τοῦ René Puaux τοῦ Μουσείου τῆς Πύλου, τὴν Καθολικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν καὶ ἀκόμα ἀπὸ τοὺς ἀνεκτίμητους θησαυροὺς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, γεγονός ἰδιαίτερα σημερινὸ γιὰ τὸν Ἕλληνα ἐπισκέπτη. Στὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκθέσεως μίλησε ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς συλλογῆς σχεδίων τοῦ Μουσείου Λούβρου καὶ διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Delacroix, κ. Maurice Serullaz μὲ θέμα «Ἐγγένιος Delacroix, τελευταῖος τῶν ἀναγεννησιακῶν καὶ πρῶτος τῶν μοντέρνων ζωγράφων». Καλαίσθητος καὶ ἐπιμελημένος ὁ κατάλογος τῆς γαλλικῆς ἐκθέσεως μὲ 4 φωτογραφικοὺς πίνακες, περιέχει ἐνδιαφέροντα ἐπεξηγηματικὰ σημειώματα γιὰ κάθε σχεδὸν ἐκθεμα.

Ἀνάλογα φροντισμένοι καὶ ὁ κατάλογος ποὺ συνοδεύει τὴν ἐκθεση τὴν ὀργανωμένη ἀπὸ τὴν Βρεταννικὴ Πρεσβεία καὶ τὸ Βρεταννικὸ Συμβούλιο, περιλαμβάνει ἐκτενῆ βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ ὄσους Ἀγγλοὺς παρουσιάζονται ἐδῶ, μέσα ἀπὸ τὰ ποικίλα ἐκθέματα: ἐκδόσεις φιλελληνικοῦ περιεχομένου, ἱστορικὰ ἔγγραφα ποὺ ἀντικατοπτρίζουν τὶς διαδοχικὲς ἐξελίξεις τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς στὰ ἑλληνικὰ πράγματα, ἀντικείμενα ἱστορικῶν προσώπων, κυρίως ὁμως ζωγραφικοὶ πίνακες μὲ ἀπεικονίσεις ἀπὸ ἑλληνικὰ τοπία καὶ ἀρχαιότητες.

Παρόλο ποὺ σκοπὸς τῶν ἀγγλῶν ὀργανωτῶν ἦταν νὰ τονισθῆ ἡ συμβολὴ τῶν βρεταννῶν φιλελλήνων στὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἡ ἐκθεση στὸ σύνολό της προσέφερε μιὰν εὐρύτερη διαχρονικὴ εἰκόνα τοῦ βρεταννικοῦ ἐνδιαφέροντος, εἴτε πρὸς τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα στὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰ., εἴτε πρὸς τὸν ἑλληνικὸ χῶρο γενικώτερα στὸ πρῶτο μισὸ τοῦ ΙΘ' αἰ., ὡς τὴν παραχώρηση τῶν Ἰονίων Νήσων στὰ 1864.

Ἡ ἐκθεση αὐτὴ πραγματοποιήθηκε, ὅπως σημειώνεται καὶ στὸν πρόλογο τοῦ καταλόγου της, μὲ τὴν πρόθυμη συνεργασία πολλῶν φορέων: διατρέχοντας πρόχειρα τὸν κατάλογο, βλέπομε ὅτι γύρω στὰ 11 δημόσια ἰδρύματα, στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικόν, καὶ περὶ τοὺς 14 Ἕλληνες κυρίως ἀλλὰ καὶ ξένοι ἰδιῶτες, δανεῖζοντας ἐκθέματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ ἐμφανίζονται γιὰ πρώτη φορὰ στὸ εὐρύτερο κοινόν, συνέβαλαν στὴν ἐπιτυχία τῆς ἀγγλικῆς συμμετοχῆς στὸν ἐορτασμὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπετείου.

Δὲν εἶναι εὐκόλο οὔτε καὶ σκόπιμο ν' ἀπαριθμήσουμε ἐδῶ ὅλα τὰ

αδθεντικά ἐκθέματα πὸν παρουσιάζονται στὶς δύο αὐτὲς ἐκθέσεις. Γίνεται λόγος γιὰ τὶς συνολικὲς παρουσιάσεις: ἔτσι ἀποφεύγεται ἡ μνεία μερικῶν μόνο ἀπὸ αὐτά, ὅσα δηλαδὴ θὰ εἶχε τὴν τάση κανεὶς νὰ ξεχωρίσει, παρακινημένος ἀπὸ ποικίλα ὑποκειμενικά, συχνά, κριτήρια, τὸ ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον, τὴν σπανιότητα, τὴν καλλιτεχνικὴ ἀξία ἢ τὸ γραφικὸ στοιχεῖο.

Ἡ συμβολὴ τῶν Ἀμερικανῶν στὸν ἀγῶνα τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας εἶναι τὸ θέμα πὸν θέλησε νὰ ὑπογραμμίσῃ ἡ Ἑλληνοαμερικανικὴ Ἐνωσις, ὀργανώνοντας τὴ μικρὴ ἐκθεση «Τὸ 1821 καὶ ἡ Ἀμερικὴ. Ἀναμνηστικὰ ἐκθέματα τοῦ '21 καὶ τῆς ἀμερικανικῆς συνεισφορᾶς στὸν Ἀγῶνα». Ἐκτὸς ἀπὸ λίγα αδθεντικά ἀντικείμενα, δανεισμένα καὶ αὐτὰ ἀπὸ δημόσιες ἢ ἰδιωτικὲς, ἀθηναϊκὲς κυρίως, συλλογές, ἡ ἐκθεση αὐτὴ περιέλαβε φωτογραφίες σὲ μεγέθυνση ἀπὸ ποικίλα ἔγγραφα, πορτραῖτα, μνημεῖα κλπ. Ἀνάμεσά τους ξεχωρίζουμε τὶς φωτογραφίες ἀπὸ ἀμερικανικὲς ἐφημερίδες, ὅσες δημοσίευσαν πρῶτες εἰδήσεις καὶ σχόλια γιὰ τὸν πόλεμο τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἢ ἀκόμα ποιήματα καὶ ἐπιστολὲς Ἀμερικανῶν πάνω στὸ ἴδιο γεγονός. Στὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκθέσεως μίλησε ὁ κ. Χρ. Λαμπρινὸς μὲ θέμα «Ἡ διπλωματικὴ ἀναγνώριση τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὶς ΗΠΑ κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Ἐνας θεομὸς φιλέλληνας», καὶ ἀργότερα ὁ καθ. Carlton L. Jackson μὲ θέμα «Ἡ Ἀμερικὴ καὶ τὸ 1821». Τὸν ἴδιο καιρὸ κυκλοφορήθηκε ἀπὸ τὴν Ἀμερικανικὴ Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν ἓνα εἰκονογραφημένο φυλλάδιο τιτλοφορημένο «Ἀμερικανοὶ φιλέλληνας στὰ χρόνια τοῦ 1821» ὅπου διαγράφονται οἱ φιλελληνικὲς ἐνέργειες τῶν Ἀμερικανῶν εἴτε στὴν μακροπρόθεσμη τους χώρα, εἴτε μὲ τὴν προσωπικὴ τους παρουσία στὸν χῶρο τοῦ πολέμου.

Ἀπὸ τὴ σύντομη αὐτὴ ἐπισκόπηση — ἂν καὶ μένουν ἔξω ἄλλες, πρὸ περιορισμένους ἐκδηλώσεις ὅπως π.χ. ἡ ἐκθεση χαρακτηριστικῶν φιλελληνικῶν καὶ ἐλληνικῶν ἐντύπων τῆς περιόδου αὐτῆς σὲ δύο εἰδικὰ διαμορφωμένες προθήκες τῆς Γενναδείου βιβλιοθήκης, ἢ ἀκόμα προγραμματισμένους ἤδη ἐκδόσεις, πὸν θὰ κυκλοφορήσουν ὅμως στὸν ἐπόμενο χρόνον— γίνεται φανερὸ πὸς ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ ἑορταστικοῦ ἔτους 1971 εἶναι πλούσιος. Ἡ ἐπέτειος αὐτὴ ἔδωσε ἄλλη μιὰ φορὰ μιὰ νέα ὄθηση στὶς ἔρευνες καὶ μελέτες γύρω στὴν ἐλληνικὴ παλιγγενεσία, προβάλλοντας ταυτόχρονα τοὺς πολύμορφους ἀγῶνες, πολεμικοὺς ἢ πνευματικοὺς, ὅσοι στερέωσαν τὰ θεμέλια τοῦ νέου κράτους.

Λουκία Δροῦλια